

ՀԱՅՈՑ ԵՐԳԻ ԱՍՏՈՒԱԾԸ

•

Երաժշտութիւնը համաշխարհային լեզու է: Բայց ամէն երգահան չէ որ դառնում է համաշխարհային: Բարի բնութիւնը չարութեան չափ ժլատ է երբ հաննար է ստեղծում: Անցնում ես դաշտերով՝ կանաչ-կանաչ, խոտ, խոտ, խոտ. բայց ահա մի ծաղիկ, դարձեալ խոտ, անսահման կանաչութիւն, բայց ահա մի բոյլ կակաչներ, մի աստղաբոյլ մեխակ ու վարդեր, որոնք մեկ-տարով են ողողում դաշտերի դառնութիւնը:

Կոմիտասի ծնունդը այդպէս եղաւ. . . : Հայոց եղեռնը աչ-բով տեսած, Հայոց մեծ վշտից խելագարուած իմաստունը իր երգերով անկրկնելի է: Կոմիտասը ինքը Հայ ժողովուրդն է: Մեզուի պէս նա տուն էր բերում մեր գեղջուկ երգերի նեկտարն ու անշուշտիւնի մանան: Կարո՞ղ է մեզուն թղթէ փաղիկներից մեզը բերել. ի հարկէ՞ ոչ: Հայ ժողովրդի բազմադարեան երգերը թղթէ վարդեր չէին, այլ իրական, եւ Կոմիտասը իր հաննարով ոսկէ մեզուի նման հանդիպեց նրանց: Իր հաննարեղ ոգու հնոցում ձուլեց Հայ մեղեդու նախանիւթը, հանձնաւորը եւ դուրս բերեց այնպիսի ֆնֆռութիւններ, երաժշտական ձեւերի եւ խօսքի այնպիսի յոյզ ու թարմութիւն, որոնք յուզեցին ոչ միայն իրեն՝ Հայ ժողովրդին, այլեւ համաշխարհային երաժշտական աշխարհում ազօթի արժանացաւ Կոմիտասի անունով Հայ ժողովրդի անունը:

Հայ ժողովրդի ապրումները, խոհերը, վշտերը երգերի փոխարկելու համար պիտի գտնուէր այնքան մի մեծ սիրտ, որ կարողանար վերածնել գրեթէ անվերածնելին, այսինքն՝ հարկաւոր էր Կոմիտաս իւր փառահեղ եւ ծիածնամուրր հաննարով: Մի անգամ էլ լսեցէ՛ք գութանի երգերը, նրանցից յատկապէս մէկը մի վիթխարի պոէմ է, մի անկրկնելիութիւն եւ ընդամենը մի կարճ՝ երեք թէ չորս քառյակով հառաչամբ, որից մարդն զգում է Սիփանայ սարերի վրայ Հայ հորովելի համբոյրի տակ բացուող հողի ակօսների հայրենաւանդ բուրմունքը, վայրի դրախտային լեռնածեքոնի արմատների խնկաբոյրը: Կոմիտասը ինչքան ազգային է, այնքան է համաշխարհային: Ինչպէս աստուածընծայ կաւից հաննարեղ բրուտն է արցունքի կամ գինու նրբաշուրթ գաւաթներ կերտում, արարում, այդպէս է կերտել Կոմիտասը իր անկրկնելին, եւ արդէն բոլոր մեծութիւնները այդպէս են ծնում: Այդպէս է ծնուել ինքը՝ Շէյֆսփիրը, չէ՞ որ նախանիւթեր են ունեցել եւ «Օթելլո»ն, եւ «Համլէթ»ը. այդպէս է ծնուել և Կէօթէի

Կ Ո Մ Ի Տ Ա Ս

«Ֆաուսթ»ը, որի նախանիւթը բխել է ժողովրդի երազամբներէրից: Ինչպէս որ ամէն մի ազգ մեծ է, եթէ իր մշակոյթն է մեծ, այնպէս էլ ամէն մի ազգ անմահ է՝ եթէ պահպանում է իր լեզուն, իր մշակոյթի ոսկէ աւազանը: Ինչպէս Մեսրոպ Մաշտոցի, Սայաթ-Նովայի, այնպէս էլ մեծ Թումանեանի եւ ահա Կոմիտասի ու ապա մեծ Խորենացու, մեծ Շիրակացու, աստուածահամնաբ Նարեկացու եւ այլոց յորելեանները կը դառնան Հայութեան անունը վեր բարձրացնող մարմարէ սանդուխներ, աշխարհով մէկ հայապահպանման մկրտութեան աւազաններ:

Ծագկատի երիտասարդի մահը նման է ծովի պորտում խորտակուող նաւի՝ դեռ չհասած իր երազների ափին: Հապա ինչպիսի դժնատեսիլ նաւաբեկութիւն է մահը կամ ցնորումը համարի, որը գտնուում էր տակաւին երիտասարդ հասակի մէջ: Եւ Կոմիտասի մահը իրաւ, նմանուեց մի ոսկէ նաւի, որը բռնաբարձուած էր Հայոց երգամշակոյթի աղամանդներով, գինդերով, մարգարիտներով, հագար-հագար անգին ֆարերով: Խորտակուող, սուգուող նաւի նմանուեց Կոմիտասի եւ Կոմիտասների կեանքը: Բայց Հայաստանը փինիկուեց առասպելական թռչունի նման, ելաւ կրակէ մոխիրներից եւ այժմ աշխարհով մէկ հնչեցնում է իր երգը, Կոմիտասի երգը...

Թէ չծնուէր մեծ Կոմիտասն իմաստուն՝
Հայ ժողովուրդն այսօր քարձր չէր լինի,
Թէ չլինէր Հայ ժողովուրդն աշխարհում՝
Կոմիտասն էլ այսօր ֆաղցր չէր լինի:

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՇԻՐԱԶ

Երեսան

